

Шифр

«Охорона правопорядку»

**ПРОФІЛАКТИКА ТЕРОРИЗМУ ЯК НАЙЕФЕКТИВНІШИЙ СПОСІБ
ЗАХИСТУ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА У КОНТЕКСТІ БОРОТЬБИ З ТЕРОРИЗМОМ**

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА ГАРАНТОВАНИМ КОНСТИТУЦІЙНИМ ПРАВАМ ТА СВОБОДАМ ЛЮДИНИ	6
1.1 Поняття та характеристика тероризму: нормативні і доктринальні аспекти.....	6
1.2. Класифікація груп осіб, які страждають від тероризму та подолання його наслідків	8
РОЗДІЛ 2. КАТЕГОРІЇ ОСІБ, КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЯКИХ ОБМЕЖУЮТЬСЯ ВНАСЛІДОК КОНТРТЕРОРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВТ	10
2.1 Загальна характеристика категорії осіб, права яких можуть бути обмежені внаслідок контртерористичної політики	10
2.2 Наслідки для людини та її гарантованих конституційних прав і свобод із проведенням контртерористичної політики держави	11
РОЗДІЛ 3. ПРОФІЛАКТИКА ТЕРОРИЗМУ ЯК НАЙДІЄВИШИЙ СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ	15
ВИСНОВКИ.....	19
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	21
ДОДАТКИ.....	23
АНОТАЦІЯ	26

ВСТУП

Останні десятиліття однією із основних загроз для людини, її безпечного існування залишається тероризм. Він суттєво ставить під загрозу систему правового захисту населення, стабільності світової спільноти та піддає сумніву ефективну діяльність влади будь-якої держави, оскільки вона не може гарантувати безпечне існування людини.

Актуальність теми. Актуальність обраної теми зумовлена щорічним істотним збільшенням кількості терористичних актів. Так, згідно статистики з початку XXI ст. було скоєно близько 73 000 терактів, жертвами яких стали понад 430 000 осіб (див. Додаток 1).

Тероризм ставить під загрозу систему правового захисту населення, стабільності світової спільноти; нівелює конституційні цінності; піддає сумніву ефективну діяльність влади будь-якої держави, оскільки вона не може гарантувати безпечне існування людини. Тероризм характеризується постійною і радикальною зміною форм, обираючи дедалі нові об'єкти, і стосується майже кожної людини, у якому куточку планети вона б не жила.

Слід зазначити, що проблематика тероризму була ґрунтовно вивчена такими вченими як Ю.М. Антонян, І.І. Артамонов, В.М. Бурлаков, А.І. Долгова, С.А. Денисов, Л.В. Франко, Д.А. Шестаков та ін., однак більшість науковців розглядають тероризм з кримінологічної, криміналістичної, політологічної точки зору, з позицій кримінального процесуального права тощо; що ж стосується конституційного права – то наразі існує певна нестача досліджень конституційно-правового характеру у даній галузі. У роботі зосереджено увагу саме на конституційному аспекті.

Об'єктом даного дослідження є природа тероризму та його вплив на гарантовані права та свободи.

Предметом даного дослідження є вплив тероризму на гарантовані права та свободи людини в контексті боротьби з ним.

Метою даної роботи є вивчення та узагальнення знань про наявні проблеми реалізації прав і свобод людини у контексті боротьби із тероризмом;

детальне дослідження правового статусу осіб, які страждають внаслідок контртерористичної політики держави; виявлення недоліків у системі профілактичних заходів та запропонування власного комплексу профілактичних заходів у боротьбі з тероризмом. Для успішного досягнення поставленої мети має бути виконано такі завдання:

- 1) дослідити поняття тероризму;
- 2) запропонувати авторську дефініцію тероризму;
- 3) дослідити вплив контртерористичної політики держави на реалізацію прав і свобод людини;
- 4) розглянути досвід провідних країн світу щодо боротьби з тероризмом;
- 5) визначити можливість обмеження гарантованих прав і свобод під час боротьби з тероризмом;
- 6) запропонувати комплекс профілактичних заходів щодо боротьби з тероризмом.

Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові, філософські та спеціально-наукові методи: метод структурного аналізу і синтезу – поділ інформації на структурні одиниці та поступове поєднання різних сторін інформації в єдине ціле; порівняльно-правовий – лежить в основі відмінностей та подібних рис комплексних заходів боротьби з тероризмом у різних країнах; моделювання та прогнозування – приблизне створення та уявлення моделі профілактичних заходів у контексті боротьби з тероризмом; системний підхід – полягає у визначенні профілактичних методів як нерозривної системи у боротьбі з тероризмом; статистичний метод – дослідження удосконалення тероризму шляхом збирання статистичних даних.

Наукова новизна полягає у: 1) створенні унікальної моделі комплексу профілактичних заходів, як основи забезпечення гарантованих прав і свобод людини непорушними, під час боротьби з тероризмом; 2) удосконаленні визначення «тероризм».

Теоретичне значення роботи полягає комплексному дослідженні явища тероризму, визначенні впливу контртерористичної політики держави на

людину та можливість реалізації гарантованих їй прав та свобод. У дослідженні увагу зосереджено на профілактичних заходах, оскільки завдяки їм можна попередити виникнення численних порушень з боку держави, що застосовує антитерористичну політику.

Більшість науковців вбачають необхідним вирішення проблеми реалізації прав людини лише із її появою, у даному ж дослідженні пропонується комплекс, завдяки якому можна попередити виникнення проблем із реалізацією прав людини під час проведення державою контртерористичних заходів.

Практичне значення полягає у тому, що матеріали роботи та висновки можуть бути використані у:

1) науково-дослідній роботі – як основа для подальшої розробки та удосконалення поданого матеріалу з поглибленим вивченням особливостей впливу контртерористичної політики держави на реалізацію прав і свобод людини;

2) навчальному процесі – під час викладання спеціальних курсів (факультативів) у середніх та вищих закладах освіти як комплексно досліджена наукова робота;

3) правотворчій діяльності – як основа для внесення змін у відповідні до теми нормативно-правові акти з метою покращення діяльності правоохоронних та спеціальних органів;

4) правозастосовній діяльності – для удосконалення публічно-владних відносин органів державної влади та народу;

5) навчальній підготовці – для використання студентами навчальних закладів для поглиблення наукових знань та навичок;

6) правовиховній роботі – для підвищення рівня правової культури населення України у частині, що стосується захисту своїх прав у контексті протидії тероризму.

РОЗДІЛ 1. ТЕРОРИЗМ ЯК ЗАГРОЗА ГАРАНТОВАНИМ КОНСТИТУЦІЙНИМ ПРАВАМ ТА СВОБОДАМ ЛЮДИНИ

1.1 Поняття та характеристика тероризму: нормативні і доктринальні аспекти

Визначення тероризму декілька десятиліть залишається значною проблемою, оскільки форми та методи терористичної діяльності постійно видозмінюються та удосконалюються. На сьогодні це не тільки окремі терористичні акти, це – складна політика, що є не лише локалізованою загрозою (у місці вчення терористичного акту), а й у глобальному сенсі становить небезпеку для всього людства. Законом України «Про боротьбу із тероризмом» закріплено наступну дефініцію досліджуваного явища: «тероризм – це суспільно небезпечна діяльність, яка полягає у свідомому, цілеспрямованому застосуванні насильства шляхом захоплення заручників, підпалів, убивств, тортур, залякування населення та органів влади або вчинення інших посягань на життя і здоров'я ні в чому не винних людей або погрози вчинення злочинних дій з метою досягнення злочинних цілей» [4]. Законодавець надає це визначення з урахуванням можливих форм його прояву, однак, враховуючи, що тероризм постійно набуває нових форм, вважаємо, що це визначення певною мірою не позбавлене недоліків.

Дослідження дефініцій різних вчених дає змогу виокремити один спільний для всіх визначень елемент – насильницькі дії. Так, Б. Дженкінс розглядає тероризм як «акт або кампанію насильства, що проводиться з межами визнаних правил і процедур міжнародної дипломатії та війни» [5, с. 2-3].

Виникає питання, чи будь-який акт насильства визначатиметься як тероризм? Безсумнівно, що ні, тому варто зазначити, що дане визначення не є повним та не розкриває притаманних тероризму ознак. І.І. Артамонов розуміє тероризм як «будь-який акт насильства (вбивство, ушкодження, захоплення

заручників, матеріальних об'єктів та їх руйнування) або загрозу його застосування, що здійснюється умисно різноманітними способами із застосуванням будь-яких засобів...» [13, с. 331].

Наведена дефініція досить широко розкриває поняття тероризму, проте не визначає конкретні ознаки, притаманні саме тероризму.

На нашу думку, узагальнивши здобутки вчених, слід визначити тероризм як суспільно-небезпечне цілеспрямоване діяння, метою якого є створення обстановки страху, пригніченості та напруги задля досягнення політичних, соціальних та релігійних цілей шляхом погроз, залякувань та активних дій, спрямованих на порушення фундаментальних прав і свобод людини.

Дослідивши сучасні модифікації тероризму, можна виокремити наступні його ознаки: 1) широкомасштабність наслідків та суттєва кількість постраждалих (жертв); 2) складність подолання його наслідків; 3) різноманітність джерел фінансування; 4) поява нових терористичних угруповань (організацій); 5) стійке зростання кількості вчинених терористичних актів; 6) латентність розвитку тероризму; 7) поява якісного технічного забезпечення, що полегшує «місію» терористів; 8) швидке пристосування до різних методів боротьби із тероризмом.

Тероризм за декілька десятиріч років набув світового (глобального) масштабу. Залишається багато питань стосовно його подальшого розвитку та видозміни, проте вже зараз можна стверджувати, що тероризм – високорозвинена «вбивча машина», яка здатна тримати людство у страху.

Сучасні події в світі демонструють, що концепції боротьби із тероризмом, вироблені провідними країнами світу, також не можуть убезпечити нас від нових його спалахів. Звичайно, досвід зарубіжних країн допомагає створювати нові способи подолання даної проблеми, проте з їх удосконаленням прогресує і тероризм, що ускладнює процес його ліквідації. Аналізуючи досвід, набутий іншими країнами, варто звертати увагу на те, які

наслідки матимуть застосовувані форми і методи боротьби із тероризмом для існування людини і забезпечення її конституційних прав та свобод.

1.2. Класифікація груп осіб, які страждають від тероризму та подолання його наслідків

Використовуючи світовий досвід боротьби з тероризмом, необхідно виокремити групи осіб, які можуть бути жертвами тероризму та подолання його наслідків. Із урахуванням даного критерію, можна відокремити наступні групи, які найбільше потребують захисту гарантованих прав з боку держави: 1) особи, які постраждали внаслідок терактів; 2) особи, які постраждали внаслідок контртерористичної політики держави; 3) особи, які вчинили або підозрюються у вчиненні терористичного акту. Особи, які постраждали внаслідок терористичних актів у більшості випадків стають жертвами порушення конституційних прав на життя та здоров'я, оскільки саме на них й відбувається посягання з боку суб'єктів тероризму. Зазначені права порушуються не тільки у вищезгаданій категорії осіб, а й у тих, які страждають внаслідок антитерористичної політики держави.

Сполучені Штати Америки мають досить жорстку політику щодо протидії міжнародному тероризму, яка базується на таких принципах: 1) жорстких поступок терористам та терористичним організаціям; 2) всебічний тиск на держави, що підтримують терористичні організації; 3) використання у повній мірі легальних механізмів та способів боротьби з тероризмом; 4) надання допомоги державам, що протистоять тероризму.

Розглядаючи принцип «всебічний тиск на держави, що підтримують терористичні організації», логічно виникає питання, як антитерористична політика США та інших держав, що базуються на згаданих принципах, впливає на звичайних людей, які проживають на території цих держав? Для забезпечення виконання вищенаведених принципів держава надала відповідним органам, що забезпечують національну безпеку та протидіють

тероризму, додаткових повноважень, що неабияк стурбувало американську громадськість, оскільки це може певним чином обмежувати їх діяльність та свободу пересування. Визнаючи такі методи щодо протидії тероризму притаманними конституційній або демократичній державі, необхідно порівняти наслідки, що можуть настати у разі незастосування таких заходів та наслідки, які матимуть місце після запровадження певних обмежень.

Терористи, або особи, що підозрюються у терористичній діяльності, зазвичай обмежені у своїх процесуальних та матеріальних правах. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання закріплює, що будь-який фізичний вплив на людину не може бути виправданий жодними способами: ні вказуванням на високу небезпеку, ні вчинення таких дій у період війни чи будь-якими фактами, які підтверджують, що діяння таких осіб є злочинами проти людства [2]. Проте, після прийняття Декларації було винайдено нові «способи катувань», які важко довести у разі скарги на такі: піддавання стресу, ізоляція від навколишнього світу, «симуляція втоплення», адже вони не залишають будь-яких слідів на тілі особи.

Можна дійти до висновку, що кожна категорія вищезазначених осіб потребує захисту гарантованих прав з боку держави, хоча б, як у випадку з терористами, їх дотримуватись.

РОЗДІЛ 2. КАТЕГОРІЇ ОСІБ, КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА ЯКИХ ОБМЕЖУЮТЬСЯ ВНАСЛІДОК КОНТРТЕРОРИСТИЧНОЇ ПОЛІТИКИ ДЕРЖАВИ

2.1 Загальна характеристика категорії осіб, права яких можуть бути обмежені внаслідок контртерористичної політики

Розглядаючи причини виникнення тероризму, можна виокремити соціальні, політичні, економічні та культурні чинники. Якщо розглядати ідеальний варіант, ефективною боротьбою з тероризмом залишається його профілактика, проте вбачаючи реалії сьогодення, а саме: неефективне законодавче регулювання діяльності правоохоронних органів та спеціальних служб, «еволюція» тероризму та несвоєчасне виявлення вищенаведеними органами можливих епіцентрів терористичної діяльності, результати профілактичної діяльності мінімізуються. Через наведені причини багатьом державам доводиться користуватись контртерористичними засобами вже безпосередньо після виникнення терористичної загрози, жертвами таких заходів може стати цивільне населення.

Керуючись виокремленням груп осіб, які страждають від тероризму та подолання його наслідків, варто зосередити увагу саме на особах, які страждають від контртерористичної політики держави. Яким чином вони можуть стати «заручниками» контртероризму? Це можливо за таких умов: 1) знаходження цивільного населення в осередку боротьби правоохоронних органів та терористів; 2) тимчасове обмеження гарантованих прав та свобод державою з метою подолання наслідків тероризму або профілактики його появи.

Під час проведення спецоперацій правоохоронними та спеціальними органами існує ймовірність відхилення від запланованих дій через непередбачувані обставини, саме тому в осередку протистояння органів правопорядку та терористів може опинитись цивільне населення. Зазвичай, їх

кількість не є співмірною масштабам діяльності суб'єктів контртерористичної політики.

Найбільш небезпечним є те, що у тій чи іншій мірі жертвами такої політики можуть стати діти та доросле населення, яке намагається перешкоджати терористам. Опиняючись у місці проведення контртерористичних операцій, найбільша загроза існує для природних прав людини, а особливу увагу слід було б приділити їх захисту.

Так, під час проведення контртерористичної політики у Чеченській Республіці у період 1999-2002 рр. жертвами серед цивільного населення стали 8 тисяч осіб (з урахуванням жертв від терористичних актів та контртерористичної політики) [10].

Декілька років тому відбулося інтерв'ю з колишнім начальником головного слідчого управління СБУ Віталієм Маяковим, де на питання «Чи можливо боротись з тероризмом, не порушуючи при цьому права людини?» він відповів, що «права людини — наріжний камінь цивілізованого суспільства. Але, забезпечуючи права терористів, не можна забувати про права людей, на життя яких вони вчиняють замах. У боротьбі з тероризмом повинен бути дотриманий баланс примусових заходів та заходів із захисту прав людини...» [7]. У час, коли відбулась ця розмова, Україні не загрожувала терористична діяльність, проте держава і тоді намагалась забезпечити безпечне існування людей, які проживають на її території.

2.2 Наслідки для людини та її гарантованих конституційних прав і свобод із проведенням контртерористичної політики держави

Порушення фундаментального права на життя були встановлені також у випадках, коли цивільне населення опинялось у зоні проведення антитерористичних операцій або в зоні конфлікту між органами правопорядку та терористами. Тому слід окремо наголосити, що для уникнення таких порушень при плануванні подібних операцій службам безпеки необхідно

керуватись наступними критеріями: 1) найвища конституційна цінність – життя особи (населення), а також осіб, що вчинили або підозрюються у вчиненні терористичних дій; 2) зведення до мінімуму можливих жертв серед цивільного населення; 3) спеціальна професійна підготовка осіб, що беруть участь в антитерористичних операціях; 3) оцінка ступеню можливого ризику. При проведенні контртерористичних заходів найчастіше обмежуються цивільні та політичні права, проте має місце й обмеження економічних, соціальних та культурних прав. Найбільш вдалим прикладом є «Справа про Ізраїльську стіну», в якій відбувся цілий ряд порушень, а саме права на освіту, права на здоров'я та права на достатній рівень життя [9]. Таким чином Ізраїль намагається: 1) захистити свою територію від атак терористів; 2) захистити єврейське населення від збройних обстрілів з боку палестинських терористів; 3) обмежити спілкування єврейського та арабського поселень; 4) захистити найважливіші території Ізраїлю. З одного боку, кількість постраждалих від терористичних атак значно зменшилась, проте дії цієї держави визнані такими, що суперечать нормам міжнародного права.

Другим випадком, коли населення може стати «заручниками» контртерористичної політики держави, є обмеження гарантованих прав і свобод державою. Тобто, після випадків терористичних актів, деякі країни застосовують обмеження задля профілактики виникнення нових спалахів тероризму. Такими обмеженнями можуть бути:

- 1) обмеження у свободі пересування (як у межах країни, так і за її межі);
- 2) обмеження у купівлі стрілецької зброї та отриманні ліцензії на її користування;
- 3) обмеження в отриманні громадянства іноземцями чи особами без громадянства;
- 4) встановлення «комендантської години».

Чи будуть такі обмеження доцільними у контексті боротьби з тероризмом? Питання досить дискусійне, оскільки єдиної думки не існує і досі. На думку однієї групи вчених, конституційна та демократична держава

має захищати своє населення без будь-яких обмежень гарантованих прав та свобод, натомість, інша група вчених вважає обмеження гарантованих прав та свобод ледь не найнеобхіднішим елементом протидії тероризму.

До 2006 року у Федеративній Республіці Німеччина військовим дозволялось знищувати літаки, що були викрадені терористами, навіть за умови, що там знаходиться цивільне населення. Конституційний суд ФРН визнав такий закон неконституційним, проте через рік після такого визнання, Уряд держави знову повернувся до цього питання. Основний Закон гарантує право на життя та людську гідність, а держава не має права втручатись у «те, кого варто врятувати, а кому можна загинути».

Для вирішення питання про дозвіл збивати захоплені літаки, кожен має порівняти всі недоліки та переваги такого рішення. Звичайно, обираючи між благом однієї особи та благом суспільства (або світової спільноти), очевидно, що перевага залишається за благом суспільства.

За універсальним принципом, звуження обсягу конституційних прав і свобод людини та громадянина можна вважати доцільним, оскільки вони можуть бути обмежені законом, і лише в тій мірі, в якій це необхідно з метою захисту основ конституційного устрою, життя і здоров'я, прав і законних інтересів осіб, забезпечення оборони країни і безпеки держави. Для того щоб втручання держави у реалізацію певних суб'єктивних прав людиною могло бути доречним, необхідним є його відповідність таким критеріям:

1) законність – полягає у законодавчому закріпленні можливості втручання у реалізацію (обмеження) прав людини та громадянина;

2) обґрунтованість – необхідність обов'язкового обґрунтування підстав втручання держави у процедуру реалізації прав людини та громадянина;

3) необхідність – визначення таких мір необхідними, тобто такими без вчинення яких неможливе досягнення поставленої мети будь-яким іншим способом;

4) співмірність – наслідки втручання держави у реалізацію прав людини та громадянина мають бути суттєвішими за наслідки, які можуть настати в результаті ігнорування запобіжних заходів;

5) недискримінація – рівне застосування обмежень в реалізації прав і свобод, незалежно від різних критеріїв дискримінації або – заборона будь-якої дискримінації.

РОЗДІЛ 3. ПРОФІЛАКТИКА ТЕРОРИЗМУ ЯК НАЙДІЄВИШИЙ СПОСІБ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОНСТИТУЦІЙНИХ ПРАВ І СВОБОД ЛЮДИНИ

Боротьба з тероризмом є вкрай складним процесом, що іноді потребує позитивного обмеження прав окремого індивіда задля безпечного існування суспільства. Конституції багатьох держав передбачають можливість обмеження конституційних прав і свобод людини та громадянина, що є доцільним профілактичним засобом задля підтримання загальнолюдського блага. Для ефективної боротьби з тероризмом необхідно залучати фінансові, матеріально-технічні та людські ресурси. Як демонструє досвід США, лише фінансових засобів недостатньо для того, щоб подолати глобальну проблему.

Безсумнівно, що правильно налагоджена, оперативна та відповідальна робота органів держави із забезпечення безпеки та протидії тероризму є надзвичайно важливим способом боротьби із ним, однак, на нашу думку, не є єдиним. В умовах, коли відомі засоби боротьби із наслідками тероризму не дають очікуваних результатів, на нашу думку, необхідно зосередитися на профілактиці тероризму, яка включає:

1. Збільшення фінансування спеціальних та правоохоронних органів, що матиме наслідком покращення ефективності їх діяльності. Фінансування має забезпечувати: високу заробітну плату працівникам таких органів; своєчасне оновлення матеріально-технічної бази у разі необхідності; фінансування додаткових заходів для виявлення осередків терористичних угруповань, виявлення та перекриття каналів фінансування тощо.

Висока заробітна плата стимулюватиме працівників правоохоронних та спеціальних органів до ефективної та своєчасної діяльності, також компенсує роботу, пов'язану із високим ризиком.

Матеріально-технічна база таких органів в Україні залишає бажати кращого. Державі потрібно забезпечити сприятливі умови праці для співробітників правоохоронних та спеціальних органів. Також, для

проведення додаткових експериментів або інших видів досліджень необхідним є додаткове залучення грошових коштів.

2. Ускладнення вимог для надання Україною іноземним громадянам статусу біженця або надання політичного притулку. Такі вимоги можна вважати досить жорсткими, проте додаткові заходи запобіжного характеру мали б місце у: поданні відомостей про відсутність зв'язку із терористичними організаціями (як міжнародними, так внутрішньодержавними); додатковій перевірці статусу особи та її майнового стану.

Буде доречним згадати досвід Федеративної Республіки Німеччини, яка завжди була «відкритою» державою для тих осіб, які потребують захисту та підтримки. Але у зв'язку з останніми подіями, а саме з різкою появою біженців на її території, терористичними актами, що відбуваються у Європі і ситуацією у Сирії, ФРН намагається ускладнити вимоги для надання політичного притулку та статусу біженця. Міністерству внутрішніх справ було надано додаткові повноваження щодо депортації «небажаних іноземців». Ми вбачаємо даний профілактичний спосіб необхідним до запровадження Україною.

3. Проведення заходів щодо боротьби з фінансуванням тероризму. Є доречним застосування досвіду США та Великобританії у цій сфері, а саме створення і підтримання в актуальному стані відповідних списків з переліком юридичних та фізичних осіб, діяльність яких є потенційно фінансуючою тероризм [6].

4. Проведення агітаційної роботи з метою інформування населення щодо тероризму та його можливих наслідків:

а) розповсюдження соціальної реклами за допомогою засобів масової інформації (наданням статистики скоєних терористичних актів, інформування про їх наслідки тощо);

б) друк агітаційних листівок та брошур, що підсилювали б правову свідомість населення (дані дії матимуть місце під час масових скупчень людей).

5. Запровадження у середніх навчальних закладах факультативів або спеціальних курсів для учнів середніх та старших класів, де діти матимуть змогу дізнатися про тероризм як явище і про те, які конституційні цінності він нівелює, які права і свободи людини і громадянина порушує, причини його виникнення, способи боротьби із ним; правила поведіння у місцях масового скупчення людей тощо. Також такі заходи допоможуть виховати свідоме громадянське суспільство, яке буде володіти знаннями про тероризм, його можливі наслідки для людини та її фундаментальних прав; буде в змозі захистити себе від його негативного впливу.

В Україні існує безліч спеціальних курсів та факультативів, пов'язаних із статевим вихованням та захистом від поширених захворювань, проте відсутня увага до злочинів, які мають масовий характер. Безперечно, проводити такі курси можуть педагоги навчальних закладів, психологи та практики із сфери протидії тероризму.

6. Взаємодія державних та недержавних структур (громадських організацій та об'єднань громадян, благодійних організацій, волонтерських об'єднань, самоврядних територіальних громад та ін.). Наразі відбувається поступовий розвиток інститутів громадянського суспільства, а саме різних громадських об'єднань, які відрізняються за своєю сутністю, метою створення та діяльності одне від одного, проте мають одну мету – мирне та злагоджене існування всього людства.

Громадські організації задля її ефективного функціонування можна було б поділити на:

- 1) громадські, що мобілізують інформацію щодо можливих терористичних актів та інформують відповідні державні структури;
- 2) громадські організації, що розробляють нові концепції боротьби з тероризмом та збирають статистичні дані. Їх діяльність має бути закріплена відповідним законодавчим актом.

Об'єднавши спільні зусилля державних та самоврядних інститутів, можна було б ефективно використати інтелектуальний потенціал людства на світовому рівні та створити могутню антитерористичну багатофункціональну систему, яка була б здатна захистити конституційні цінності не тільки у нашій державі, а й в усьому світі.

ВИСНОВКИ

В умовах сьогодення, незважаючи на сучасні заходи протидії, тероризм був і залишається однією із найнебезпечніших загроз для фундаментальних прав людини, при цьому не тільки безпосередніх жертв терористичного акту, а й осіб, які страждають від контртерористичної політики держави.

Тероризм - суспільно-небезпечне цілеспрямоване діяння, метою якого є створення обстановки страху, пригніченості та напруги задля досягнення політичних, соціальних та релігійних цілей шляхом погроз, залякувань та активних дій, спрямованих на порушення фундаментальних прав і свобод людини.

Найбільш вразливими до тероризму та подолання його наслідків було виділено три групи осіб: 1) особи, які постраждали внаслідок терактів; 2) особи, які постраждали внаслідок контртерористичної політики держави; 3) особи, які вчинили або підозрюються у вчиненні терористичного акту.

На сьогодні проблемою є «багатопідхідність» до визначення тероризму, що дає змогу окремим державам визначати межі забезпечення національної безпеки. Так, відсутність єдиного підходу до даного явища являє собою загрозу гарантованим правам та свободам людини, оскільки неправильна кваліфікація злочинного діяння може обмежувати права осіб, які лише підозрюються у вчиненні такого.

Необхідно зазначити, що визначити пріоритетність основ національної безпеки перед правами людини або навпаки – не є наразі можливим, оскільки обидві категорії спрямовані за захист злагодженого існування соціуму та на взаємоповагу честі та гідності осіб.

Варто зауважити, що покарання осіб, які винні у скоєнні терористичного акту, не завжди буде дієвим, оскільки більшість терористів готові нехтувати своїм життям та свободою задля злочинної діяльності. Це зумовлено безліччю факторів, зокрема те, що переслідуючи екстремістську ідеологію, такі особи вважатимуть покарання «за честь».

Задля того щоб уникнути численні порушення прав людини як з боку постраждалих від тероризму та контртерористичної політики, так і з боку осіб, що підозрюються у терористичній діяльності, зосередитись варто саме на профілактиці тероризму. Як свідчить досвід, покарання у вигляді позбавлення волі не зменшує кількість терористичних актів та акцій, не зменшує кількість осіб, чиї права обмежувались під час проведення контртерористичної політики, а лише є певним запобіжним заходом від вчинення повторного злочинного діяння вже засудженої особи. Профілактика тероризму – поки єдиний надієвіший спосіб боротьби з ним, переваги якого полягають у: 1) попередженні терористичної діяльності як такої; 2) попередженні появи жертв терористичних актів; 3) збереженні інфраструктури території, де відбувся терористичний акт (адже відновлення пошкоджених споруд - це певні витрати з державного та місцевих бюджетів); 4) мінімумі затрат при максимумі результату (порівняно із наслідками теракту та способами їх подолання).

Держава (у особі представників народу) та безпосередньо громадські утворення повинні взаємодіяти між собою повною мірою, оскільки стійка налагоджена система – запорука досягнення успіху у будь-якій меті.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

Нормативно-правові акти:

1. Конституція України : Закон України від 28.06.1996 р. № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Декларація про захист усіх осіб від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання: Резолюція 3452 (XXX) Генеральної Асамблеї ООН від 09.12.1975 г. [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_084.
3. Конвенція проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання від 10 грудня 1984 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/995_085.
4. Про боротьбу з тероризмом : Закон України від 20.03.2003 № 638-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/638-15/print>.

Спеціальна література:

5. Jenkins B. M. The Study of Terrorism: Definitional Problem [Електронний ресурс] / Brian Michael Jenkins // The Rand Corporation Santa Monica. – 1981. – Режим доступу до ресурсу: <http://www.dtic.mil/dtic/tr/fulltext/u2/a103363.pdf>.
6. Добаев И. П. Организационно-практический опыт некоторых стран в борьбе с международным терроризмом [Електронний ресурс] / И. П. Добаев, И. В. Немчина // Информационно-аналитический портал "Евразия". – 2013. – Режим доступа к ресурсу: <http://evrazia.org/article/2394>.
7. Гайдай Ю. Як боротися з тероризмом, не порушуючи при цьому прав людини [Електронний ресурс] / Ю. Гайдай // Закон і бізнес. – 2011. –

Режим доступу до ресурсу: http://zib.com.ua/ua/5931-vibuhova_konferenciya.html.

8. Захист прав людини у боротьбі з тероризмом. Доповідь Уповноваженого з прав людини [Електронний ресурс] // Міжнародна конференція «Притягнення терористів до суду: сприяння досягненню європейських стандартів та обмін передовим досвідом» від 25 жовтня 2011 р. - Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/cRCJmd>.

9. Консультативное заключение Международного Суда ООН относительно правовых последствий строительства стены на оккупированной палестинской территории от 9 июля 2004 года [Электронный ресурс]. - Режим доступа к ресурсу: <http://www.icj-cij.org/files/advisory-opinions/advisory-opinions-2004-ru.pdf>.

10. Контртеррористическая операция в Чечне 1999-2009 гг. Справка [Електронний ресурс] // РИА Новости. – 2009. – Режим доступа к ресурсу: https://ria.ru/defense_safety/20090326/166106234.html.

11. Кузнецова И. А. Проблемы нарушения прав человека в контексте антитеррористических операций / И. А. Кузнецова. // Вестник БДУ. Серия 3. – 2014. – №3. – С. 97–100.

12. Найкривавіші теракти за останні 15 років. Інфографіка [Електронний ресурс]. – Режим доступу до ресурсу: <https://goo.gl/pUeqvg>.

13. Саркевич І. Р. Визначення поняття тероризм та його генезис / І. Р. Саркевич // Часопис Київського університету права. – 2011. – №4. – С. 331-334.

ДОДАТКИ

Додаток 1

	Суть терористичного акту	Місце	Дата	Кількість жертв
1	У будівлю торговельного центру у Нью-Йорку та у будівлю Пентагону влетіли 3 літаки, якими керували терористи-смертники «Аль-Каїди»; ще один літак розбився у Пенсильванії	Нью-Йорк, США	1 вересня 2001 р.	2977 загиблих
2	Група бойовиків захопила близько 900 заручників у будівлі московського театру на Дубровці під час мюзиклу «Норд-Ост»; після штурму через три дні до будівлі запустили газ	Москва, Росія	23 жовтня 2002 р.	130 загиблих 700 поранених
3	На святковій лінійці до початку навчання терористи захопили у заручники 1128 осіб (школярі, батьки та співробітники школи). Їх тримали у замінованій будівлі протягом двох з половиною днів, коли на третій день у школі пролунали вибухи. Заручники почали тікати з будівлі, що дозволило розпочати штурм	Беслан, Північна Осетія	1 вересня 2004 р.	318 загиблих, серед них 186 дітей
4	Серія терактів членами терористичної організації «Деккан Муджахедин»; організувались у декілька мобільних груп; усього зафіксовано 7 нападів	Мумбаї, Індія	26-29 листопада 2008 р.	175 загиблих 293 поранених(за офіційними даними)
5	Майже одночасно було декілька терористичних актів: вибухи біля стадіону «Стад де Франс», розстріл відвідувачів деяких ресторанів та мордування у концертному залі «Батаклан»	Париж, Франція	13 листопада 2015 р.	130 загиблих та близько 350 поранених
6	Стівен Паддок із автоматичної зброї розстріляв людей, які були на рок-концерті; мотиви залишаються невідомими	Лас-Вегас, США	1 листопада 2017 р.	59 загиблих, 597 постраждалих

Додаток 2

Додаток 3

АНОТАЦІЯ

Актуальність обраної теми зумовлена щорічним істотним збільшенням кількості терористичних актів. Так, згідно статистики з початку XXI ст. було скоєно близько 73 000 терактів, жертвами яких стали понад 430 000 осіб, через що зростає кількість порушень гарантованих прав і свобод людини.

Метою даної роботи є вивчення та узагальнення знань про наявні проблеми реалізації прав і свобод людини у контексті боротьби із тероризмом; детальне дослідження правового статусу осіб, які страждають внаслідок контртерористичної політики держави; виявлення недоліків у системі профілактичних заходів та запропонування власного комплексу профілактичних заходів у боротьбі з тероризмом. Для успішного досягнення поставленої мети має бути виконано такі завдання:

- 1) дослідити поняття тероризму;
- 2) запропонувати авторську дефініцію тероризму;
- 3) дослідити вплив контртерористичної політики держави на реалізацію прав і свобод людини;
- 4) розглянути досвід провідних країн світу щодо боротьби з тероризмом;
- 5) визначити можливість обмеження гарантованих прав і свобод під час боротьби з тероризмом;
- 6) запропонувати комплекс профілактичних заходів щодо боротьби з тероризмом.

Методологічну основу дослідження складають загальнонаукові, філософські та спеціально-наукові методи задля комплексного аналізу досліджуваної теми: метод структурного аналізу і синтезу – поділ інформації на структурні одиниці та поступове поєднання різних сторін інформації в єдине ціле; порівняльно-правовий – лежить в основі відмінностей та подібних рис комплексних заходів боротьби з тероризмом у різних країнах; моделювання та прогнозування – приблизне створення та уявлення моделі профілактичних заходів у контексті боротьби з тероризмом; системний підхід – полягає у визначенні профілактичних методів як нерозривної системи у

боротьбі з тероризмом; статистичний метод – дослідження удосконалення тероризму шляхом збирання статистичних даних.

Дана робота обсягом 27 сторінок, складається із таких структурних одиниць: вступу, основної частини (3 розділи: 1 та 2 розділи містять 2 підрозділи), висновків, списку використаних джерел (13 найменувань), 3 додатків (таблиця та 2 схеми) та анотації.

Ключові слова: боротьба за тероризмом, порушення гарантованих прав і свобод людини, профілактика тероризму.